

Nr 27.

Ankom till riksdagens kansli den 20 mars 1933 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående blodundersökning i mål om barn utom äktenskap m. m., dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 20 januari 1933 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 45, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

angående blodundersökning i mål om barn utom äktenskap.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Yrkar i mål om faderskap till barn utom äktenskap den som uppgives vara fader till barnet, att undersökning skall ske för utrönande huruvida det med hänsyn till hans samt moderns och barnets blodgruppsegenskaper får anses uteslutet att barnet avlats av honom, äge rätten, där ej modern frivilligt medverkar till åstadkommande av undersökningen, vid vite förelägga henne att med intyg av läkare visa, att å henne samt å barnet, såframt det står under moderns vårdnad, tagits för ändamålet erforderliga blodprov. Har annan vårdnaden om barnet, skall föreläggandet givas denne, såvitt angår blodprov från barnet.

2 §.

Ej må föreläggande enligt 1 § meddelas, såframt anledning saknas därtill, att den uppgivne fadern haft samlag med barnets moder å tid då det kan hava avlats, eller av utredningen framgår att han ej kan vara fader till barnet.

3 §.

Vid föreläggande skall, på därom framställt yrkande, fästas villkor att den uppgivne fadern i god tid till den, vilken föreläggandet gäller, eller ock till barnavårdsmanen erlägger ett belopp motsvarande den gottgörelse, som i statens eller kommuns tjänst anställd läkare äger för den avsedda åtgärden betinga sig. Skall gottgörelsen gäldas av allmänna medel, äge vad nu sagts ej tillämpning.

4 §.

Läkare, som i anledning av föreläggande anlitas för tagande av blodprov, har att därvid samt i fråga om de tagna provens insändande till sakkunnig för undersökning ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som meddelas av Konungen eller den myndighet Konungen därtill förordnar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1933.

L a g

angående ändrad lydelse av 2 och 10 §§ lagen den 19 juni 1919 (nr 367)
om fri rättegång.

Härigenom förordnas, att 2 och 10 §§ lagen den 19 juni 1919 om fri rättegång, vilka lagrum ändrats genom lagen den 14 juni 1929 (nr 158), skola sålunda ändras, att till 2 § fogas ett tredje stycke av nedan angivet innehåll samt att 10 § första stycket erhåller den nya lydelse som nedan angives:

2 §.

Part, som — — — förskjuten kostnad.

Efter ty — — — i rättegången.

Har i mål om faderskap till barn utom äktenskap, däri den uppgivne fadern åtnjuter fri rättegång, i statens eller kommuns tjänst anställd läkare tagit blodprov för undersökning av faderns samt moderns och barnets blodgruppsegenskaper, skall ersättning härför gäldas av allmänna medel. Stämpel skall ej åsättas utlåtande som i anledning av undersökningen avgives.

10 §.

Har part vid underrätt åtnjutit fri rättegång, vare han, då målet fullföljes till hovrätten, berättigad att jämväl med avseende å rättegången därstädes tillgodonjuta de i 2 § första och tredje styckena omförmälda förmåner, såframt ej under tiden partens förmögenhetsförhållanden veterligen så ändrats, att han utan intrång i de medel, som äro nödiga för hans eget uppehälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet, kan gälda kostnaderna för rättegången i hovrätten. Part äge ock eljest i hovrätten komma i åtnjutande av fri rättegång i den omfattning nu sagts, där han, på sätt i 4 § föreskrives, styrker, att han icke äger tillgång till gäldande av de med rättegången i hovrätten förenade kostnader eller efter deras utgivande skulle sakna nödiga medel för eget uppehälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet.

Där hovrätt — — — allmänna medel.

Vad i — — — i hovrätt.

Mot hovrätts — — — ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1933.

I samband med denna proposition har utskottet till behandling förehått en inom andra kammaren av herr *Flyg* väckt motion, nr 411, i vilken motionären föreslagit, att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte hemställa om

1) utarbetande av sådant tillägg till lagen angående blodundersökning i mål om barn utom äktenskap, att den kvinnliga parten blir likaberättigad med mannen i fråga om rätt att av domstolen kräva blodundersökning, samt

2) utarbetande av förslag till särskild lag, enligt vilken lagen angående blodundersökning i mål om barn utom äktenskap kan komma till tillämpning i retroaktiv riktning.

I fråga om de skäl, som ligga till grund för lagförslagen, får utskottet, i den mån redogörelse härför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen. Beträffande de skäl, motionären anfört till stöd för sina yrkanden, hänvisas till motionen.

Svårigheten att åvägabringa bindande bevisning beträffande faderskap har föranlett att den svenska lagstiftningen, liksom andra rättssystem, uppställt vissa bevispresumtioner om faderskap. Bestämmelser härom återfinnas dels i lagen den 14 juni 1917 om äktenskaplig börd, dels i lagen samma dag om barn utom äktenskap.

Starkast är presumtionen om den äkta mannens faderskap till hustruns barn. Härutinnan gäller, att barn som födes under äktenskap eller å sådan tid efter dess upplösning, att det kan vara avlat dessförinnan, har äktenskaplig börd, där ej i viss angiven ordning barnet förklaras icke hava sådan börd (lagen om äktenskaplig börd 1 §). Presumtionens brytande kan ske endast i rättegångsväg, och härför erfordras regelmässigt bevisning, att barnet icke kan vara avlat av mannen; dock må, ändå att sådan bevisning ej förebragts, talan, som föres av mannen själv, bifallas, om utredningen giver vid handen att barnet är avlat före äktenskapet eller under det makarna enligt domstols beslut levat åtskilda, samt det ej göres sannolikt att makarna haft samlag med varandra å tid, då barnet kan vara avlat (7 §).

Har barnet utomäktenskaplig börd, kan faderskapet fastställas antingen genom erkännande eller genom dom. Om någon enligt vissa angivna former erkänt sig vara fader till barnet samt erkännandet på enahanda sätt har vitsordats av modern, är erkännandet gällande, där ej visas att mannen ej är barnets fader (lagen om barn utom äktenskap 20 §). Väckes mot någon talan om fastställande av faderskap till ett utomäktenskapligt barn, skall svaranden anses som fader så snart det utredes, att han haft samlag med modern å tid då barnet kan hava avlats; denna presumtion brytes allenast om sådana omständigheter förebringas, att det är uppenbart att barnet ej avlats vid detta samlag (26 §). Förekommer anledning därtill att svaranden haft samlag med modern å tid, då barnet kan hava avlats, äger rätten förelägga antingen modern att med ed bekräfta eller svaranden att med ed förneka, att sådant samlag ägt rum. Detta föreläggande skall givas den, åt vilken med hänsyn till samtliga omständigheter i målet eden finnes kunna med största trygghet anföras (27 §).

Talan, som avser fastställande att ett barn ej har äktenskaplig börd, kan väckas dels av mannen eller, under vissa förutsättningar, hans förmyndare eller arvingar — sådan talan är dock utesluten, om mannen efter barnets födelse erkänt det som sitt — dels ock av barnet, dess förmyndare, om särskild sådan finnes, eller eljest av god man, som förordnas att bevaka barnets rätt (lagen om äktenskaplig börd 2—5 §§). Modern kan ej väcka dylik talan; ej heller eljest blir hon part i rättegången. Däremot skall hon höras i målet, om det kan ske. Rätten skall sörja för fullständig utredning (6 §).

Talan om fastställande av faderskap till barn utom äktenskap kan väckas ej blott av barnet självt, dess moder eller annan, som har vårdnaden om det-samma, utan även av den för barnet utsedde barnavårdsmannen (lagen om barn utom äktenskap 13 §). Rätten skall tillse, att envar som äger att för barnet föra talan erhåller tillfälle att yttra sig i målet, samt sörja för fullständig utredning särskilt beträffande de omständigheter, som kunna vara av betydelse för bedömande huruvida barnet kan vara avlat vid uppgivet samlag. För utrednings vinnande äger rätten införskaffa erforderlig bevisning. Erfordras upplysning angående omständighet, vars bedömande förutsätter medicinsk sakkunskap, har rätten att infordra yttrande av sakkunnig (25 §).

Har i mål om faderskap till barn utom äktenskap rätten förordnat, att part skall personligen inställa sig, och kommer han ej, skall han, där så finnes lämpligt, till rätten hämtas (25 §).

De senaste årens forskningar på blodundersökningens område hava lett till att de medicinska auktoriteterna i vissa fall anse sig kunna draga tillförlitliga slutsatser angående möjligheten av en viss mans faderskap till ett visst barn. Beträffande denna fråga torde få hänvisas till en av föreståndaren för statens rättskemiska laboratorium professorn E. Wolff samt assistenten vid nämnda laboratorium medicine doktorn B. Lindberger avlåten promemoria angående blodundersökningar i faderskapsmål och deras bevisvärde, vilken finnes återgiven i Nytt Juridiskt Arkiv, avd. I, årg. 1930, s. 219 ff. Av promemorian framgår att man, efter undersökning av moderns, barnets och den presumtive faders blod samt bestämning av den s. k. blodgrupp envar av dem tillhör, i vissa fall kan med säkerhet utesluta den utpekade mannens faderskap. Någon bindande slutsats i positiv riktning — d. v. s. att en viss man är fader till barnet — medgiver metoden däremot icke.

I ett utslag den 26 mars 1930 i mål angående faderskap till barn utom äktenskap har högsta domstolen tillerkänt blodundersökning vitsord såsom ensam utslutningsbevis. I målet hade medicinalstyrelsen på grund av företagen blodundersökning avgivit utlåtanden av innehåll, att det med en sannolikhet, som gränsade till visshet, kunde anses att den utpekade mannen icke kunde vara fader till barnet, varjämte åberopats förenämnda av professorn Wolff och medicine doktorn Lindberger upprättade promemoria. Med hänsyn till det resultat, som vunnits vid blodundersökningen, samt medicinalstyrelsens utlåtanden fann högsta domstolen det vara uppen-

bart, att barnet icke avlats vid samlag mellan modern och den ifrågavarande mannen.

Föreliggande lagförslag äro föranledda av en vid 1931 års riksdag väckt motion II:188, däri yrkades, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om sakkunnig utredning och förslag till sådan ändring av gällande lag, att blodprov vid fastställande av faderskap finge en preciserad, berättigad och tillfredsställande ställning i rättsskipningens tjänst.

Första lagutskottet framhöll i anledning av motionen (utlåtande nr 20), huru som blodundersökningsmetoden dåmera blivit så vetenskapligt utredd att dess resultat i många fall måste anses fullt säkra, i vilka fall, såsom framginge av högsta domstolens utslag den 26 mars 1930, hinder icke funnes för domstolarna att låta blodundersökningens resultat bliva avgörande. Emellertid funne utskottet den nuvarande ordningen, enligt vilken i mål om faderskap till barn utom äktenskap kvinnan genom vägran att underkasta sig eller barnet blodundersökning kunde betaga mannen möjligheten att åstadkomma bevisning till sin förmån, icke vara tillfredsställande. En utredning borde därför ske, huruvida icke domstolen borde äga att stadga påföljd för part som vägrade medverka till dylik undersökning, i samband varmed även frågan om kostnaden för blodundersökningen borde tagas under överbäggande. Till utveckling av dessa synpunkter anförde utskottet:

Företagandet av blodundersökning vore enligt gällande rätt beroende på parternas goda vilja. Då blodundersökning aldrig kunde leda till det positiva resultatet, att den av kvinnan utpekade mannen vore fader till barnet, utan endast — i vissa fall — därtill att denne man icke vore fader till barnet, hade kvinnan i mål om faderskap till barn utom äktenskap icke något direkt intresse av att blodundersökning verkställdes. Det kunde därför i sådana mål inträffa att kvinnan vägrade att underkasta sig och barnet blodundersökning. Hade mannen bestritt samlag under konceptionstiden och uppstode på grund därav fråga om edgång i målet, kunde visserligen kvinnan genom en sådan vägran riskera att domstolens tilltro till henne minskades och att mannen fördenskull anförtröddes eden. För någon annan påföljd torde hon emellertid icke genom sin vägran utsätta sig. Och hade kvinnan anförtrötts ed och avlagt denna, eller hade det av mannen medgivits eller eljest blivit utrett att samlag ägt rum under konceptionstiden, syntes kvinnan med avseende å målets utgång icke hava något att riskera genom en vägran att underkasta sig och barnet blodundersökning. Mannen måste i sådant fall i regel förklaras såsom fader, under det att han, därest kvinnan medgäve blodundersökning, hade en möjlighet att därigenom bevisa att han icke vore fader. En dylik ordning kunde, såsom ock i de till utskottet inkomna utlåtandena framhållits, icke anses tillfredsställande. Enligt utskottets mening borde därför undersökas om icke möjlighet borde beredas domstolarna att stadga någon påföljd för part, som vägrade att medverka till blodundersökning. På sättet för lösningen av denna fråga ansåge sig utskottet icke böra ingå, utan torde detta få ankomma på en närmare utredning. Vid en sådan utredning borde tydligen även frågan om kostnaden för blodundersökningen tagas under överbäggande. Då det måste betecknas såsom ett viktigt samhällsintresse att i förevarande slag av mål utredningen bleve så fullständig som möjligt, borde enligt utskottets mening i görligaste mån tillses att kostnaden för en blodundersökning icke lade hinder i vägen för dess företagande.

Utskottet tillade, att av en blivande utredning jämväl torde få bero huruvida de lagstiftningsåtgärder i angivet syfte, som beträffande mål om barn utom äktenskap kunde finnas lämpliga, borde få avseende jämväl å de jämförelsevis sällsynta mål, vilka vore att bedöma jämlikt lagen om äktenskaplig börd.

På grund av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående möjlighet för domstol att stadga påföljd för parts vägran av blodundersökning i mål om faderskap samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning. Utskottets hemställan bifölls av kamrarna, i anledning varav riksdagsskrivelse avläts den 15 april 1931, nr 135.

Förslaget till lag om blodundersökning i mål om barn utom äktenskap innebär i huvudsak, att beträffande dylika mål domstolen skall äga rätt att på yrkande av den uppgivne barnafadern vid vite förelägga modern att underkasta sig och barnet blodundersökning. Vid föreläggandet skall kunna fästas det villkor att den uppgivne fadern erlägger kostnaden för tagandet av blodprov. Har denne fri rättegång skall detta ej äga tillämpning, då enligt förslaget till ändring i lagen om fri rättegång i sådant fall ersättning för provtagningen skall gäldas av allmänna medel.

Föredragande departementschefen har vid förslagens remittering till lagrådet, såsom motiv för lagstiftningsens huvudgrunder, anført, bland annat:

»Då blodundersökning aldrig leder till ett positivt bevis för faderskap men väl kan giva vid handen att den uppgivne mannen icke är fader till barnet, kan, när fråga är om barn utom äktenskap, en vägran att medverka till undersökningen ej gärna tänkas förekomma från mannens sida. För denne bör det under alla förhållanden vara önskvärt, att den möjlighet till utslutningsbevisning, som blodundersökningen erbjuder, tillvaratages. Beträffande modern eller annan person, som i rättegången har att bevaka barnets rätt, ställer sig saken annorlunda. Något avsevärt stöd för denna parts talan kan ej vinnas genom undersökningen, utan parten riskerar tvärtom — förutsatt att en annan man än svaranden i målet i verkligheten är fader till barnet — att på grund av blodundersökningen förlora rättegången. Vad sålunda anförts rörande mål om barn utom äktenskap gäller jämväl beträffande sådana mål enligt lagen om äktenskaplig börd, som anhängiggjorts av den äkta mannen. I de mål enligt sistnämnda lag åter, där barnet eller dess representant är kärande, är en vägran från den presumtive faderns — den äkta mannens — sida tänkbar, därest denne har något intresse av att varda bibehållen vid sin ställning som barnets legale fader.

Bevisning genom blodgruppsbestämning förutsätter på vetenskapens nuvarande ståndpunkt i regel medverkan av samtliga de tre ifrågavarande personerna, barnet, modern och den man vars faderskap är omtvistat. Ej minst med hänsyn till det intresse det allmänna har i att barnets börd fastställas i överensstämmelse med det verkliga förhållandet är uppenbarligen den nuvarande ordningen, enligt vilken medverkan till blodundersökning kan godtyckligt vägras, icke tillfredsställande. Särskilt starkt torde olägenheterna härav

framträda, då fråga är om fastställande av faderskap till utomäktenskapliga barn. För att dylik faderskapstalan ej skolat praktiskt taget omöjliggöras, har lagstiftningen, såsom förut nämnts, nödgats tillgripa en presumtion och för dennas brytande fordrat en motbevisning, som med de medel vilka tidigare stått till buds kunnat presteras endast i sällsynta undantagsfall. Redan i förarbetena till gällande lag har framhållits hurusom den möjlighet, kvinnan med gällande lagstiftning har att bland flera konkumbenter välja den som underhållsskyldigheten skall drabba, kan av henne missbrukas, och det torde vara en ganska allmänt utbredd åsikt att sådant missbruk ej sällan förekommer. Då nu genom vetenskapens framsteg vunnits ett fullt tillförlitligt bevismedel, som bereder en med orätt såsom fader utpekad man en, låt vara begränsad, möjlighet att fritaga sig från det honom påbördade faderskapet, synes det därför angeläget att någon åtgärd vidtages i syfte att motverka, att detta bevismedels användning utan giltiga skäl förhindras. Den omständigheten att ännu så länge blodgruppsbestämningen endast i relativt få fall verkligen leder till bindande bevisning — utsikterna för en med orätt utpekad barnafader att fria sig genom blodprov synas för närvarande motsvara ungefär 1 på 6 — torde icke i och för sig vara ägnad att väcka betänkligheter mot en dylik åtgärd, helst det enligt sakkunnigas uppgifter endast synes vara en tidsfråga innan en avsevärd utsträckning, kvantitativt sett, av metodens praktiska betydelse är att förvänta.

Mot en lagstiftning i nu angiven riktning kunde invändas, att tagandet av den för blodgruppsbestämning erforderliga blodmängden innebär ett kroppsligt ingrepp, som den enskilde icke bör tvingas att underkasta sig. Den avvisande ståndpunkt, man flerstädes i utlandet intagit gent emot tanken att tillämpa tvångsmedel på ifrågavarande område, synes ock i allmänhet vara motiverad därav att utövanDET av sådant tvång ansetts strida mot grundsatsen om medborgarens kroppsliga okränkbarhet. Denna grundsats kan emellertid icke strängt upprätthållas. Vår lagstiftning erbjuder redan fall då densamma åsidosatts till förmån för samhällsintresset. Såsom exempel härpå må anföras bestämmelserna om skyddskoppypning och om åtgärder mot utbredning av könssjukdomar. Det operativa ingrepp, tagandet av blodprov förutsätter, är enligt sakkunnigas samstämmiga uppgifter synnerligen obetydligt samt, om det utföres av kompetent person, ofarligt och förenat med ringa obehag. Med hänsyn till det starka intresse det allmänna har i att en så fullständig utredning som möjligt erhålles angående faderskapet, synas därför de nyss berörda betänkligheterna böra vika.

Det nu anförda torde, såsom förut antytts, i första hand äga giltighet i fråga om fastställande av faderskap till barn utom äktenskap. Vad åter angår de mål däri talan föres enligt lagen om äktenskaplig börd, har visserligen även beträffande dem officialprincipen vunnit tillämpning i det att bestämmelser meddelats avseende att utesluta parternas dispositionsrätt i fråga om utredningen. Principen har emellertid här ej lika strängt genomförts. Sålunda saknas i lagen om äktenskaplig börd motsvarighet till det i lagen om barn utom äktenskap upptagna stadgandet om befogenhet för domstolen att tvinga part till personlig inställelse. Överhuvud kan ifrågasättas, huruvida

beträffande nu förevarande slag av mål kärandens talan, vilken städse går ut på att ett i äktenskap fött barn skall förklaras icke hava äktenskaplig börd, representerar ett allmänt intresse av sådan styrka, att en vid äventyr i en eller annan form stadgad skyldighet för part eller annan — jag erinrar om att barnets moder icke kan vara part i målet — att underkasta sig blodundersökning därav kan motiveras. Med hänsyn härtill finner jag försiktigheten bjuda att vid införandet av det nya institutet ej göra det tillämpligt jämväl beträffande mål om äktenskaplig börd. Härvidlag må ock framhållas, att dessa mål i praktiken icke äga tillnärmelsevis samma betydelse som målen angående fastställande av faderskap till barn utom äktenskap.»

Lagrådet har lämnat förslagen utan anmärkning.

Utskottet. 'Av den förut lämnade redogörelsen framgår, att föreliggande lagförslag tillkommit i anledning av begäran från riksdagen år 1931 om utredning angående möjlighet för domstol att stadga påföljd för parts vägran av blodundersökning i mål om faderskap.

Beträffande först omfattningen av de framlagda lagförslagen har utskottet icke någon invändning att göra mot departementschefens huvudsakligen av försiktighetsskäl förestavade åtgärd att för närvarande låta lagstiftningen avse allenast mål om barn utom äktenskap och således icke de mera sällan förekommande mål, vilka äro att bedöma enligt lagen om äktenskaplig börd.

Mot den närmare utformningen av lagförslagen har utskottet intet att erinra. Vidkommande särskilt frågan om befogenheten att påkalla blodundersökning, vilken fråga upptages jämväl uti det under 1) i motionen framställda yrkandet, får utskottet framhålla, att blodundersökning på vetenskapens nuvarande ståndpunkt icke kan leda till positivt bevis om faderskap utan endast till att faderskapet i en del fall kan uteslutas. Det finnes därför icke några praktiska skäl att såsom motionären hemställt träffa bestämmelser om den kvinnliga partens rätt att påyrka blodundersökning.

Det under 2) i motionen framställda yrkandet om utarbetande av särskild lag, enligt vilken lagen om blodundersökning i mål om barn utom äktenskap skulle bliva tillämplig i retroaktiv riktning, kan utskottet icke tillstyrka, då en sådan anordning skulle stå i strid med de enligt svensk rätt gällande principerna om doms rättskraft i civila mål.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

- A) att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas;
och
- B) att motionen II: 411 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 20 mars 1933.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Akerman, Klefbeck, Larson* i Lerdala*, *Bissmark, Forssell, Petrén* och *Julin**; samt

från andra kammaren: herrar *Linnér** och *Lindqvist**, fru *Östlund* samt herrar *Olsson* i Rimforsa*, *Olsson* i Mellerud*, *Johanson* i Huskvarna, *Johansson* i Bro och *Berg**.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.